

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО
ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОГО
ВИХОВАННЯ ДОПРИЗОВНОЇ МОЛОДІ**

*Круцевич Тетяна¹, Пангелова Наталія²,
Бондарчук Наталія³, Підлетейчук Роман¹*

¹Національний університет фізичного виховання і спорту України

²Університет Григорія Сковороди в Переяславі

³ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

DOI: 10.32540/2071-1476-2023-2-040

Annotation.

Introduction. Today, against the background of the war of the Ukrainian army and nation against the Russian aggressor, the issues of military service by our warriors, the maximum possible provision of survival, safety, and preservation of Ukrainian military personnel physical health are actual. A special role in general military training is played by secondary education institutions as centers of initial military training and military-patriotic work with pupils. Pre-prescription training in such institutions should be considered in close unity with the physical training of school pupils, therefore we should talk about complex military physical training. In view of this, the unsatisfactory state of Ukrainian youth health and low level of their physical fitness make it necessary to develop and implement a number of reforms in the system of school physical education that would ensure the strengthening of our country's defense capabilities.

The purpose of the study is to argue for the need to transition the system of Ukrainian school physical education to a socially-oriented model in the conditions of Russian aggression and war and taking into account the relevant European standards, to outline the content of new conceptual approaches and directions of work to improve the system of physical education in secondary education institutions in the near and medium term perspective.

Material and research methods. The following methods were used in the research process: methods of information collection and processing, analysis of regulatory and legal framework, analysis and generalization of scientific and methodological literature, historical-logical and descriptive methods, method of comparative analysis of physical education models, and the method of pedagogical modeling.

Results. Achieving the goals of school physical education is impossible without using such a model that will correspond to the real conditions of the existence of society at this stage of historical development. During soviet times, Ukrainian schools were dominated by a socially-oriented model of physical education, but with the strengthening of state independence, there was a gradual transition to a mixed health-recreational model, which combines the elements of health-adaptive and sports-recreational models. At the same time, the traditional system of school physical training, and to some extent the content of physical education, was devalued. Some attempts to reform the system were unsuccessful. Therefore, the article authors are proposing a transition to a socially-oriented model of physical education, which will require the intensification of the educational process, expansion of the content of physical education due to the introduction of new types of motor activity, stricter approaches and requirements for high school pupils. At the same time, it is important to avoid excessive utilitarianism of the educational process and directive methods of managing educational activities. The authors predict that the introduction of a socially-oriented model into the practice of school physical education will require, in particular, the improvement of the relevant legal framework, the development and approval of more modern and flexible educational programs, which will include

military sports games and competitions, the encouragement of interesting sports offers from teachers and educational institutions, expanding the system of extracurricular physical education, reforming the system of evaluating the educational achievements of school pupils in the subject of physical culture.

Conclusions. In view of the unsuccessful attempts to reform the system of school physical education, the devaluation of the traditional physical training of school pupils, the consequences of which today are the unsatisfactory state of health and physical fitness of young people, there is an urgent need to develop new conceptual approaches to improvement of the specified system, transition to a socially-oriented model of physical education, filling this model with new modern content in accordance with the realities of today and prospects for the development of Ukrainian society. A specific feature of the new model will be increased attention to socially-aimed and military applied physical training, but at the same time, its implementation is proposed to be combined with application of acmeological approach and using the progressive experience of the EU countries.

Keywords: physical education, physical training, school pupils, conceptual approaches, socially-oriented model.

Анотація

Вступ. Сьогодні, на тлі війни української армії і народу проти російського агресора, актуальними є питання несення військової служби нашими воїнами, максимально можливого забезпечення виживання, безпеки, збереження фізичного здоров'я українських військовослужбовців. Особливу роль у загальновійськовій підготовці посідають заклади загальної середньої освіти як осередки початкової військової підготовки та військово-патріотичної роботи з учнями. Допризовна підготовка в закладах загальної середньої освіти повинна розглядатися в тісній єдності з фізичною підготовкою школярів, тому слід говорити про комплексну військово-фізичну підготовку. З огляду на це незадовільний стан здоров'я української молоді, неналежний рівень її фізичної підготовленості викликають необхідність розробити і впровадити в систему шкільного фізичного виховання низку реформ, які забезпечили би зміцнення обороноздатності нашої країни.

Мета дослідження – аргументувати необхідність переходу системи українського шкільного фізичного виховання на соціально-орієнтовану модель в умовах російської агресії та війни і з урахуванням відповідних європейських стандартів, окреслити зміст нових концептуальних підходів і напрямів роботи щодо вдосконалення системи фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти на найближчу і середньострокову перспективу.

Матеріал і методи дослідження. Для досягнення поставленої мети при підготовці статті було використано методи збору та обробки інформації, аналізу нормативно-правової бази, аналізу та узагальнення даних науково-методичної літератури, історико-логічний та описовий методи, метод порівняльного аналізу моделей фізичного виховання, а також метод педагогічного моделювання.

Результати. Досягнення цілей шкільного фізичного виховання неможливе без застосування такої його моделі, яка відповідатиме реальним умовам існування соціуму на даному етапі історичного розвитку. За радянських часів в українських школах домінувала соціально-орієнтована модель фізичного виховання, але зі зміцненням державної незалежності відбувся поступовий перехід на змішану оздоровчо-рекреативну модель, що поєднує в собі елементи оздоровчо-адаптивної та спортивно-рекреативної. При цьому було знецінено традиційну систему шкільної фізичної підготовки, а певною мірою і сам зміст фізичного виховання. Окремі спроби реформування системи виявилися невдалими. Отже, у статті запропоновано перехід на соціально-орієнтовану модель фізичного виховання, що вимагатиме інтенсифікації навчально-виховного процесу, розширення змісту фізичного виховання за рахунок введення нових видів рухової активності, більш жорстких підходів і вимог до старшокласників. Разом з тим, важливо уникнути надмірної утилітаризації навчально-виховного процесу і директивних методів управління навчальною діяльністю. Передбачено, що впровадження в практику шкільного фізичного виховання його соціально-орієнтованої моделі вимагатиме, зокрема, вдосконалення відповідної нормативно-правової бази, розробки та апробації більш сучасних і гнучких навчальних програм, що будуть включати в себе військово-спортивні ігри та змагання, заохочення цікавих спортивних пропозицій від учителів і закладів освіти, розширення системи позашкільного фізичного виховання, реформування системи оцінювання успішності учнів за навчальним предметом фізичної культури.

Висновки. З огляду на невдалі спроби реформування системи шкільного фізичного виховання, знецінення традиційної фізичної підготовки школярів, наслідками чого сьогодні є незадовільний стан здоров'я та фізичної підготовленості молоді, існує гостра необхідність у розробці нових концептуальних підходів щодо вдосконалення зазначеної системи, переході на соціально-орієнтовану модель фізичного виховання, наповненні її новим сучасним змістом відповідно до реалій сьогодення і перспектив розвитку українського

суспільства. Специфічною рисою такої моделі буде підвищена увага до соціально-спрямованої та військово-прикладної фізичної підготовки, але водночас її впровадження запропоновано поєднати із застосуванням акмеологічного підходу та використанням прогресивного досвіду країн ЄС.

Ключові слова: фізичне виховання, фізична підготовка, школярі, концептуальні підходи, соціально-орієнтована модель.

Вступ. Сьогодні, на тлі війни української армії і народу проти російського агресора, яка продовжується з лютого 2022 р., як ніколи актуальними є питання несення військової служби нашими воїнами, максимально можливого забезпечення виживання, безпеки, збереження фізичного здоров'я українських військовослужбовців. Згідно із Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» (ст. 1), такий обов'язок, встановлений з метою підготовки громадян України до захисту Вітчизни, забезпечення особовим складом Збройних Сил України та інших органів і військових формувань, включає, крім іншого, підготовку громадян до військової служби [1, ст. 1, п. 2, 3]. Особливе місце в такій підготовці посідають заклади загальної середньої освіти (школи, ліцеї, гімназії тощо), в яких юнаки і дівчата вже з підліткового віку проходять початкову військову підготовку. Заклади повинні слугувати осередками ефективної військово-патріотичної роботи з учнями. Це основна ланка, через яку відбувається масовий процес підготовки допризовної молоді до військової служби [16]. Відповідно до ст. 9 зазначеного вище Закону, допризовна підготовка включена до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, яку надають заклади середньої і професійно-технічної освіти за програмами, погодженими з Міністерством оборони України [1, ст. 9].

Автори статті наголошують на тому, що допризовна підготовка до військової служби в закладах середньої освіти повинна розглядатися в тісній єдності з фізичною підготовкою школярів, тому є всі

підстави говорити про важливість комплексної військово-фізичної підготовки підлітків, юнаків і дівчат [16]. Як впливає з положень ст. 8 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», фізична підготовка, поряд із багатьма іншими напрямками роботи, є невід'ємною складовою загальної підготовки громадян України до військової служби [1, ст. 8, п. 1]. Отже, шкільне фізичне виховання, враховуючи всі реалії сьогодення, слід розглядати в контексті необхідності підготовки резерву для нашого війська – не лише під час війни, а й у найближчій післявоєнній перспективі. З огляду на це, загалом незадовільний стан здоров'я сучасної української молоді, відставання юнацтва у фізичному розвитку, неналежний рівень фізичної підготовленості наших школярів є чинниками, які викликають відверту тривогу і змушують замислитися над нагальною необхідністю розробити і впровадити в систему шкільного фізичного виховання низку реформ, які гарантували би якісне підвищення рівня загальної допризовної підготовки учнів середнього і старшого шкільного віку – з далекоглядною метою не лише зміцнення обороноздатності нашої країни, а й творчого засвоєння підлітками, юнаками й дівчатами нових змістоформуючих категорій світогляду та їх актуалізації в подальшому житті.

При підготовці статті авторами використано документи української нормативно-правової бази: Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» [1] та Наказ Міністерства України у справах сім'ї та молоді «Про реформування системи фізичного виховання учнів та студентської

молоді у навчальних закладах України» [2]. Щодо наукових джерел, основну увагу приділено працям авторів, котрі безпосередньо займаються проблемою розробки та обґрунтування нових концептуальних підходів до фізичного виховання українських школярів і студентів, переходу на нову, соціальноорієнтовану модель такого виховання з огляду на важливість удосконалення системи підготовки юнаків до військової служби (4,9,15 та ін.). Наукові праці вітчизняних дослідників, на які спиралися автори при підготовці статті, присвячені висвітленню таких ключових питань: 1) стан здоров'я і рівень фізичної підготовленості української молоді (А. Босенко, 2017 [5]; Л. Долженко, О. Молодовський, 2022 [18]; С. Судець, 2017 [5]; С. Трачук, 2017 [18]); 2) теоретичні концепції, нормативні основи і сучасний стан фізичного виховання учнів середнього і старшого шкільного віку (С. Бобровник, 2014 [3]; Т. Круцевич, 2023 [9, 11], Н. Москаленко, Н. Пангелова, 2023 [9]; М. Саїнчук, 2018 [10], С. Трачук, 2017 [11]); 3) особливості фізичного виховання юнаків із посиленою військово-фізичною підготовкою (І. Ільницький, А. Окопний, 2015 [8]; Ю. Полулященко, О. Чехута, 2018 [16]); 4) європейські стандарти шкільного фізичного виховання, досвід навчання школярів фізичній культурі та використання різних моделей фізичного виховання в країнах ЄС (Н. Бондарчук, 2023 [4], Н. Москаленко, О. Марченко, Т. Сидорчук, А. Яковенко, 2019, 2020 [13; 14]); 5) критерії придатності українських юнаків до військової служби (Л. Діденко, 2011 [6]); 6) характеристика і практич-

ний досвід застосування сучасних моделей шкільного фізичного виховання (Н. Ідрісова, 2013 [7], Т. Круцевич, Н. Москаленко, Н. Пангелова, 2023 [9]); 7) розбудова нової системи фізичного виховання української молоді в контексті вдосконалення фізичної підготовки військовослужбовців (Р. Підлетейчук, 2021 [15]). Але, існує необхідність у висвітленні напрямів роботи щодо вдосконалення допризовної підготовленості старших школярів в процесі фізичного виховання.

Мета дослідження – аргументувати необхідність переходу системи українського шкільного фізичного виховання на соціально-орієнтовану модель в умовах російської агресії та війни і з урахуванням відповідних європейських стандартів, окреслити зміст нових концептуальних підходів і напрямів роботи щодо вдосконалення системи фізичного виховання в закладах середньої освіти на найближчу і середньострокову перспективу.

Матеріал і методи дослідження. Для досягнення поставленої мети при підготовці статті було використано методи збору та обробки інформації, аналізу нормативно-правової бази, аналізу та узагальнення даних науково-методичної літератури, історико-логічний та описовий методи, метод порівняльного аналізу моделей фізичного виховання, а також метод педагогічного моделювання.

Результати дослідження та дискусія. Загальновідомо, що досягнення оптимального рівня фізичного стану, забезпечення належної фізичної підготовленості є одними з основних цілей фізичного виховання, які неодмінно розглядаються в контексті гармонічного фізичного і психічного розвитку особистості школяра, підготовки здорових і всебічно розвинених членів суспільства. Їх досягнення значною мірою обумовлене вибором такої моделі фізичного виховання, яка

буде максимально відповідати не лише особистісним потребам, але й реальним умовам існування соціуму на даному етапі історичного розвитку [9, с. 69]. Станом на сьогодні науковцями виділено й докладно описано чотири такі моделі – оздоровчо-адаптивна, спортивно-рекреативна, особистісно-орієнтована та соціально-орієнтована, що різняться за цільовими орієнтирами і способами вирішення основних завдань фізичного виховання [7, с. 51].

Цільова орієнтація та змістове наповнення фізичного виховання дітей, підлітків і молоді при застосуванні тієї чи іншої моделі значною мірою відображені в їх назвах. У цільовій основі оздоровчо-адаптивної моделі лежать зміцнення здоров'я та адаптація до природних і соціальних умов життєдіяльності. Зрозуміло, що гарне здоров'я передбачає належний рівень фізичного розвитку і фізичної підготовленості, а адаптація до зовнішніх умов життя забезпечується адаптивно-тренувальними педагогічними впливами, розкриттям тілесно-рухового потенціалу школярів з урахуванням їх індивідуальних особливостей. Фізичне виховання при переважному застосуванні такої моделі широко спирається не тільки на виконання фізичних вправ, а й на використання оздоровчих сил довкілля. Як зазначають Т. Круцевич, Н. Пангелова та деякі інші автори, застосування елементів оздоровчо-адаптивної моделі може бути особливо корисним у процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з прицілом на формування ціннісно-мотиваційного і змістово-операційного компонентів фізкультурно-оздоровчої діяльності, а також при роботі зі школярами, котрі мають відхилення у стані здоров'я [9]. Спортивно-рекреативна модель фізичного виховання спирається на спорт і рекреацію. При її застосуванні учні активно проводять своє дозвілля,

використовуючи спортивні зали і майданчики, різне сучасне обладнання, вільно, на основі власних фізкультурно-спортивних потреб та інтересів, обирають для себе улюблений вид рухової активності, місце і режим занять, соціальне оточення. Відкритість і доступність фізкультурно-спортивної інфраструктури, варіативність навчально-виховного процесу з фізичної культури, активна соціальна взаємодія і спілкування з однолітками є невід'ємними ознаками спортивно-рекреативної моделі. В сучасних українських умовах, слід визнати, практичне застосування такої моделі буде вельми обмеженим, адже воно вимагає достатнього фінансування масового спорту, матеріально-технічного забезпечення закладів освіти, облаштування спортивних об'єктів за місцем проживання, дотримання до них належних санітарно-гігієнічних вимог [9]. Особистісно-орієнтована модель фізичного виховання акцентує увагу на комплексному розвитку особистості школяра, його самореалізації, гармонізації духовно-тілесного потенціалу в умовах високопрофесійного педагогічного супроводу і партнерства. Для реалізації такої моделі велике значення мають самостійність учнів, їхні морально-вольові якості, креативність у застосування різних засобів фізичної культури, наявність бажання до самовдосконалення і позитивна мотивація до рухової активності, сприятливий психофізичний стан. Саме особистісно-орієнтована модель вимагає творчого застосування педагогами диференційованого та індивідуального підходів до фізичного виховання підлітків, юнаків і дівчат. Як підкреслює Т. Круцевич, елементи цієї моделі можуть впроваджуватися у вивчення фізичної культури через диференціацію школярів за критерієм інтересу до різних видів фізкультурної активності і спорту в межах переважного застосуван-

ня спортивно-рекреативної моделі [9].

Більшу увагу в контексті даного дослідження варто зосередити на соціально-орієнтованій моделі фізичного виховання, яку останніми роками активно досліджують Т. Круцевич, Н. Москаленко, Н. Пангелова, М. Саїнчук та деякі інші дослідники [9,11]. З теоретико-методологічної точки зору дана модель спирається на соціологізаторські концепції розвитку особистості (Б. Скіннер, Дж. Вотсон тощо), у межах якої такий розвиток розглядається в контексті соціалізації, переважно як наслідок організованих виховних впливів. Отже, цільовий зміст фізичного виховання визначається, насамперед, з огляду на суспільні потреби, пануючі в соціумі норми та установки, а тому він значною мірою уніфікований. Фізичне виховання найбільшою мірою орієнтоване на формуючі педагогічні впливи і передбачає підвищену питому вагу спеціальної професійно-прикладної та військово-прикладної фізичної підготовки. Зрозуміло, що важливим критерієм успішності у засвоєнні фізичної культури є за таких умов саме нормативний рівень фізичної підготовленості учнів. Так само як і при застосуванні оздоровчо-адаптивної моделі, при застосуванні соціально-орієнтованої моделі фізичного виховання значна увага приділяється розвитку тілесно-рухового потенціалу школярів, але з першочерговою орієнтацією не на особистий розвиток, що відповідає особистісним потребам, а на задоволення суспільних потреб у такому розвитку. Це вимагає чіткої організації навчально-виховного процесу, яка нерідко забезпечується застосуванням директивних методів педагогічного керівництва навчальною діяльністю. Загальноприйнятою є думка, згідно з якою соціально-орієнтована модель сприяє найефективнішій загальній і спеціальній фізичній підготовці. З іншого боку, щонайменше

є сумніви щодо її впливу на формування мотивації підлітків, юнаків і дівчат до занять фізичною культурою, на їх самостійність у прийнятті рішень, розвиток креативних здібностей [9, 11].

Саме така, соціально-орієнтована модель фізичного виховання домінувала в українських школах за радянських часів. Зі здобуттям і зміцненням незалежності нашої країни акцент було зміщено на модель, яка поєднує в собі елементи оздоровчо-адаптивної та спортивно-рекреативної. Враховуючи, що основна увага приділяється в ній оздоровленню та рекреації, сучасну модель фізичного виховання в Україні можна охарактеризувати як змішану оздоровчо-рекреативну. Крім того, до останнього часу перспективи розвитку української системи шкільного фізичного виховання були пов'язані з впровадженням європейського досвіду. Згідно з результатами досліджень Н. Бондарчук [4] та деяких інших авторів, на більшій частині європейського простору до другої половини минулого століття домінувала соціально-орієнтована модель, а в якості супутньої застосовувалася оздоровчо-адаптивна. Сьогодні провідне місце в багатьох країнах посідає оздоровчо-адаптивна модель, а в якості супутніх використовуються переважно спортивно-рекреативна, а також особистісно-орієнтована моделі. Звичайно, такі зміни пов'язані зі стабілізацією державного і суспільного життя, зростанням добробуту населення, високими можливостями матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів та фізкультурно-спортивних об'єктів. Зрозуміло також, що європейський простір не є й не може бути однорідним з точки зору переважного застосування певної моделі фізичного виховання. Змішана оздоровчо-спортивно-рекреативна модель є характерною для великої кількості впливових європейських країн, таких як, наприклад, Франція і

Італія. У Німеччині та інших англосаксонських країнах більшої ваги набуває особистісно-орієнтована модель, хоча застосовується і спортивно-рекреативна. Якщо говорити про країни Сходу, в багатьох із них практикується соціально-орієнтована модель фізичного виховання, яку доповнюють елементи оздоровчо-адаптивної [4, 19].

Показово, що за відсутності єдиного концептуального підходу та єдиної моделі шкільного фізичного виховання в усіх європейських країнах не підлягають сумніву цінності особистісного підходу до нього. Соціальний розвиток школяра не протиставляється його особистісному розвитку; вони розглядаються як єдине ціле і комплексна мета фізичного виховання. Формування інтересу й позитивної мотивації до занять фізичною культурою і спортом, зміцнення впевненості в собі та підвищення самооцінки, намагання забезпечити гармонійний розвиток особистості в різних сферах – не тільки фізичній і руховій, але в соціальній, когнітивній, емоційній – без цього важко уявити собі шкільну фізичну культуру в сучасних європейських закладах освіти. З іншого боку, в Європі ніхто не забуває й про важливість соціальної складової фізичного виховання учнів, про необхідність задоволення суспільних потреб, про виховання патріотизму [3, С. 16].

Обмірковуючи можливі напрями змістового наповнення нових концептуальних підходів до фізичного виховання школярів у закладах середньої освіти, варто пригадати, що в радянській парадигмі шкільної фізичної культури – при домінуванні соціально-орієнтованої моделі фізичного виховання – фізична підготовка становила його основу й була втілена в так званій «програмі ГПО» («готовий до праці й оборони»), але за часів незалежної України ця парадигма зазнала чимало змін, у процесі яких фізична підготов-

ка почала немовби відходити на другий план – як одна з багатьох складових фізичної культури. У багатьох освітніх закладах набула поширення ідея лібералізації фізичного виховання, створення належних умов для його індивідуалізації та диференціації, відмови від надмірної уніфікації і стандартизації, розробки альтернативних програм з фізичної культури, що повинні були враховувати регіональні, етнічні та інші особливості проживання і навчання дітей і шкільної молоді. Але на практиці багато гарних ідей не призвели до результатів, на які очікувало українське суспільство. Фахівці відзначали низьку ефективність розробки і реалізації дидактичного наповнення змісту фізичного виховання в закладах освіти, незадовільне забезпечення таких закладів висококваліфікованими кадрами тощо. За свідченням Т. Круцевич та інших дослідників, поштовхом до накопичення нових проблем у системі фізичної культури як шкільної навчальної дисципліни стало спільне рішення колегій декількох міністерств про впровадження реформ у систему шкільного фізичного виховання від 11 листопада 2008 р., а також прийнятий на виконання цього рішення Наказ Міністерства України у справах сім'ї та молоді від 30 грудня 2008 р. «Про реформування системи фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України» [2]. Як зазначають Т. Круцевич, М. Саїнчук та інші вчені, вказане рішення було спровоковано декількома трагічними летальними випадками, що сталися в закладах освіти на заняттях з фізичної культури [10]. Відтак, Кабінет Міністрів того ж року скасував своєю Постановою державні тести і нормативи фізичної підготовленості населення України. Протягом багатьох десятиліть саме складання цих тестів і нормативів слугувало найголовнішим критерієм ефективності всієї системи фізичної

культури. Природно, що їх непродумане, науково необґрунтоване скасування фактично вибило підґрунтя з-під ніг фізичної підготовки як міцного колись фундаменту традиційної парадигми фізичної культури [9]. Негативні результати таких рішень не забарились, і позначились вони, крім іншого, на обороноздатності нашої країни.

Йдеться передусім про незадовільний стан здоров'я молоді, відставання юнацтва у фізичному розвитку та фізичній підготовленості порівняно з представниками аналогічних вікових категорій більш ранніх поколінь. За результатами досліджень Т. Лошицької, проведених у 2007 р., тобто ще до реформи, 90% випускників шкіл і студентів, які становили потенційний мобілізаційний ресурс, мали ті чи інші відхилення у стані здоров'я, а близько 30% мали низький рівень фізичної підготовленості [12]. У 2011 р. було зафіксовано погіршення стану здоров'я молодих людей у віці 15-24 років. Проте особливо показовим є той факт, що 62,14% представників призовної молоді і 63,01% військовослужбовців зазначили при опитуванні, що заняття фізичною культурою і спортом не мають значимого впливу на стан здоров'я (Л. Діденко, 2011) [6]. Отже, вже тоді було відчутно, що стан здоров'я молоді погіршується, і це негативно впливає на спроможність українських юнаків нести військову службу. Між тим, призов до війська юнаків, котрі не є придатними до служби з огляду на стан здоров'я, не тільки порушує права людини й положення нормативних документів, – він несе потенційну загрозу і для конкретного індивіда, і для суспільства загалом [10, 17]. За десятиліття ситуація не покращилася. Як зазначив Р. Підлетейчук (2021), з огляду на потреби формування особового складу строкової служби стан здоров'я юнаків призовного віку є незадовільним, і динаміка змін останніх років не дозволяє

прогнозувати покращання ситуації в найближчому майбутньому [15]. Окремі дослідження рівня фізичної підготовленості допризовної молоді характеризуються такими ж невтішними результатами, як і дослідження стану здоров'я. Це стосується не лише всієї сукупності юнаків допризовного віку, а й навіть учнів навчальних закладів із посиленою військово-фізичною підготовкою; як зазначили І. Ільницький та А. Окопний (дослідження здійснювалося в 2015-2016 рр.), більшість із них здали державні тести на 3 бали, а загальний рівень фізичної підготовленості таких юнаків оцінено як середній [8]. А. Босенко і С. Судець (2017), дослідивши рівень фізичної підготовленості учнів загальноосвітніх навчальних закладів та військових ліцеїв, констатували «надзвичайно критичний стан» такої підготовленості. Зокрема, тестові завдання не могли скласти від 30% до 78% обстежених [5]. Навіть згідно з офіційними даними Міністерства освіти і науки України, у 2018/2019 навчальному році 65,01% учнів закладів середньої освіти мали недостатній рівень фізичної підготовленості. За результатами щорічного загальноукраїнського оцінювання фізичної підготовленості учнівської молоді за 2017-2020 рр., 49,5-51% здобувачів освіти, котрі взяли участь в оцінюванні, мали задовільний або низький рівні фізичної підготовленості – на тлі загального зниження рухової активності учнівської молоді протягом 2019-2020 рр. До цього слід додати, що починаючи з 2020 р. ситуація ще більше погіршилася – спочатку через поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, а з лютого 2022 р. через агресію Росії проти України і початок повномасштабної війни [18].

Наведені дані засвідчують, що змішана оздоровчо-рекреативна модель фізичного виховання школярів, яка застосовувалася і «про-

сувалася» в Україні протягом останніх десятиліть, не забезпечила належної фізичної підготовки учнів середнього і старшого шкільного віку, а отже, і допризовної підготовки юнаків до військової служби. Відповідно, аргументовано гостру необхідність розробки нових концептуальних підходів і напрямів роботи щодо вдосконалення системи фізичного виховання в закладах середньої освіти і переходу на ту його модель, яка буде враховувати як поточний стан здоров'я і фізичної підготовленості шкільної молоді, так і суспільні потреби, що мають бути визначені на найближчу і середньострокову перспективу. Цього вимагають завдання підвищення рівня здоров'я і фізичної підготовленості шкільної молоді, розвитку її тілесно-рухового потенціалу на тлі задоволення суспільної потреби в надійному забезпеченні національної безпеки і захисту нашої країни від будь-яких агресивних посягань. На думку авторів дослідження, розробка нових підходів повинна здійснюватися в контексті переходу української системи шкільного фізичного виховання на соціально-орієнтовану модель. Одразу слід оговоритися, що мова в жодному разі не йде про «повернення» до традицій і моделі радянських часів, а тому соціально-орієнтовану модель потрібно наповнити новим сучасним змістом, відповідно до українських реалій сьогодення і перспектив розвитку України [4].

Для того, щоб це забезпечити, в якості теоретико-методологічної бази нової розробки доцільно обрати акмеологічний підхід, адже акмеологія з точки зору її філософського змісту належить до психології розвитку, вивчаючи можливості забезпечення вищого ступеня індивідуального розвитку особистості як суб'єкта власного життєвого шляху. Автори статті погоджуються з Р. Підлетейчуком (2021) у тому, що такий підхід буде оптимальним для збалансування

змістового наповнення фізичної культури і забезпечення фізичної готовності української допризовної молоді до військової служби та оборони рідної країни. Він передбачає, що навчально-виховні впливи на школярів, які будуть здійснюватися в рамках застосування соціально-орієнтованої моделі, матимуть своїм логічним продовженням процеси особистісної самореалізації у формах самовиховання, самоосвіти, самовдосконалення. При цьому в якості складових акмеологічної моделі фізичної і функціональної готовності юнаків до служби в силах безпеки та оборони Р. Підлетейчук виділив загальну фізичну підготовленість (розвиток загальних фізичних якостей), спеціально-спрямовану фізичну підготовленість (стійкість до перевантажень, кисневого голодування, дихання під надлишковим тиском, гіпервентиляції тощо), військово-прикладну фізичну підготовленість (наприклад, плавання в одязі зі зброєю, пірнання в довжину і глибину, використання прийомів рукопашного бою), а також функціональну готовність (належний стан серцево-судинної системи) [15].

Таким чином, специфічною рисою соціально-орієнтованої моделі буде підвищена увага до соціально-спрямованої та військово-прикладної фізичної підготовки. Це вимагатиме інтенсифікації всього навчально-виховного процесу, суттєвого розширення змісту фізичного виховання за рахунок введення нових видів рухової активності, більш жорстких підходів і вимог до старшокласників у контексті їх підготовки до потенційного несення військової служби. З іншого боку, автори статті наполягають на необхідності уникнення, наскільки це можливо, надмірної мілітаризації навчально-виховного процесу і директивних методів управління навчальною діяльністю, а також забезпечення врахування вну-

трішніх мотивів особистісного розвитку кожного школяра. В іншому разі буде важко сформувати позитивну мотивацію підлітків, юнаків і дівчат до занять фізичною культурою. Крім того, варто погодитися з думкою Н. Бондарчук про необхідність збереження оздоровчої функції шкільної фізичної культури, а отже, доповнення соціально-орієнтованої моделі шкільного фізичного виховання окремими елементами оздоровчо-адаптивної моделі [4]. Слід також взяти до уваги, що 3 червня 2022 р. Україна дістала статус кандидата на членство в ЄС. З огляду на це реформування системи здобуття фізкультурної освіти можливе лише з урахуванням загальноєвропейських стандартів, розроблених на основі стандартів Національної асоціації спорту і фізичного виховання США та Європейської асоціації фізичного виховання. Ці стандарти формують Європейські рамки якісного фізичного виховання [13]. Основними компетентностями, що визначають таку якість, є рухова компетентність і розуміння її ролі в залученості до різних видів фізичної активності протягом життя, розуміння важливості регулярної фізичної активності з метою досягнення і підтримки належного рівня здоров'я і фізичної підготовленості протягом життя, розуміння важливості раціонального харчування, особистої гігієни, запобігання стресам, відповідальної особистої і соціальної поведінки, набуття і застосування знань щодо концепцій, принципів, стратегій і тактик здорового способу життя [20]. Узагальнюючи зміст цих стандартів, Н. Москаленко та інші дослідники зазначають, що загалом вони охоплюють сфери рухової компетентності, залученості до зміцнення здоров'я через фізичну активність, обізнаності в правилах збереження здоров'я, самоуправління та конструктивного мислення [14].

Автори статті передбачають,

що впровадження в практику шкільного фізичного виховання його соціально-орієнтованої моделі вимагатиме вдосконалення відповідної нормативно-правової бази та посилення державної підтримки галузі. Важливим напрямом роботи буде розробка та апробація більш сучасних і гнучких навчальних програм, до яких учителі фізичної культури могли би додавати свої авторські компоненти [13]. Т. Круцевич вказує в цьому контексті на необхідність упровадження модулів, які, будучи спрямованими на досягнення високого рівня фізичної підготовленості, враховували б мотиваційні пріоритети учнів, особливості матеріально-технічного забезпечення більшості навчальних закладів, відповідний професійний рівень учителів, котрі повинні володіти знаннями з методики викладання за всіма запропонованими модулями, які представлені в програмах [9].

Основним нововведенням при розробці модулів повинно стати наповнення їх змісту специфічними видами рухової діяльності, що мають військову спрямованість. До таких видів у середніх класах можуть бути віднесені різноманітні військово-спортивні ігри, а в старших – військово-патріотичний хортинг, військово-прикладне семиборство, бойове двоборство, військово-спортивне п'ятиборство, аеронавтичне багатоборство. Основними складовими програми військово-патріотичного хортингу є навчання поводженню з різними видами зброї, стрільба з електронної, пневматичної, страйкбольної зброї, хортинг-фехтування з шаблею, а також психологічна підготовка, технічно-конструкторська робота, вивчення основ та основних елементів цивільного захисту. Програму особистих та особисто-командних змагань з військово-прикладного семиборства становлять підтягування на поперечині, біг 100 м, плавання 50 м, метання гранати на даль-

ність, подолання смуги перешкод, стрільба з пневматичної гвинтівки або пневматичного пістолета, біг 3 км. Тренування і змагання в бойовому двоборстві проводяться за напрямками всестильового бою і стрільби з пневматичної зброї. У першому випадку йдеться про бій з використанням ударної техніки і боротьбу із застосуванням больових і задушливих прийомів. Є різні версії правил такого бою: «легкий контакт» (бій до першої ефективної дії одного із суперників); «дозований контакт» (із забороною нокаутів); «повний контакт» (із забороною ударів ліктями й колінами); «повний контакт із ударами ліктями й колінами». Військово-спортивне п'ятиборство включає в себе повільну і швидку стрільбу на 200 м лежачи з дрібнокаліберної гвинтівки, біг 500 м з різноманітними перешкодами, плавання 50 м з декількома надводними і підводними перешкодами, метання гранати на точність і дальність, легкоатлетичний крос 4-8 км на місцевості зі складним рельєфом. Аеронавтичне багатоборство (інші назви – аеронавтичне п'ятиборство чи пентатлон) складається з таких дисциплін як кульова стрільба із пневматичного пістолета, плавання 100 м з перешкодами, фехтування на шпагах, вправи з баскетбольними м'ячами на координацію, спритність, швидкість і релаксацію, біг 300-400 м з 10-12 перешкодами, спортивне орієнтування [9].

Практично всі зазначені вище види рухової активності військової спрямованості передбачають використання змагального методу. Нова цільова спрямованість і новий зміст соціально-орієнтованої моделі шкільного фізичного виховання не повинні орієнтуватися на старі підходи радянських часів, у рамках яких на заняттях з фізичної культури обмежувалися елементи суперництва. Нова модель повинна заохочувати змагання, яке сприяє становленню й розвитку сильної особистості,

виховує дисциплінованість, розвиває функції соціального згуртування і соціального контролю [13]. Шкільні заняття з фізичної культури при застосуванні соціально-орієнтованої моделі фізичного виховання повинні сприяти розвитку нервово-психічної стійкості учнів, формувати в них високі моральні якості і почуття патріотизму [4]. Урізноманітнювати зміст програмних модулів і підвищувати мотивацію школярів можуть цікаві спортивні пропозиції від навчального закладу або вчителя фізичної культури, які в разі їх науково-методичної обґрунтованості слід заохочувати. Окремою проблемою, яка потребуватиме вирішення, є розширення системи позашкільного фізичного виховання.

Зрештою, новий підхід до шкільного фізичного виховання повинен виправити помилки, окреслені у статті вище, насамперед скасування державних тестів і нормативів фізичної підготовленості. Як зазначають Т. Круцевич, Н. Москаленко, Н. Пангелова (2023), у модельній навчальній програмі фізичної культури для 5-6 класів динаміка розвитку фізичних якостей учнів оцінюється на основі порівняння результатів поточного і підсумкового тестування та аналізу рівня досягнення поставлених цілей, при цьому орієнтовні показники такої динаміки визначені лише на безпечному рівні. Такий підхід не дає можливості ані планувати належним чином обсяги та інтенсивність фізичних навантажень протягом навчального року, ані досягати високого рівня фізичної підготовленості школярів. Отже, крім іншого, постає актуальне питання наукового обґрунтування навчальних нормативів фізичної підготовленості школярів різних вікових категорій, за показниками яких можна буде визначати початковий, середній, достатній або високий рівні фізичної підготовленості та успіш-

ності навчання за предметом фізичної культури [9].

Висновки. Досягнення цілей шкільного фізичного виховання неможливе без застосування такої його моделі, яка відповідатиме реальним умовам існування соціуму на даному етапі історичного розвитку. За радянських часів в українських школах домінувала соціально-орієнтована модель фізичного виховання, але зі зміцненням державної незалежності відбувся поступовий перехід на змішану оздоровчо-рекреативну модель, що поєднує в собі елементи оздоровчо-адаптивної та спортивно-рекреативної. При цьому було знецінено традиційну систему шкільної фізичної підготовки, а певною мірою і сам зміст фізичного виховання. Окремі спроби реформування системи тільки погіршили ситуацію, наслідками чого сьогодні є незадовільний стан здоров'я молоді, відставання юнацтва у фізичному розвитку та фізичній підготовленості порівняно з представниками аналогічних вікових категорій більш ранніх

поколінь. Це аргументує гостру необхідність розробки нових концептуальних підходів і напрямів роботи щодо вдосконалення системи шкільного фізичного виховання. Згідно з авторським висновком, така розробка повинна здійснюватися в контексті переходу системи на соціально-орієнтовану модель, яку слід наповнити новим сучасним змістом, відповідно до українських реалій сьогодення і перспектив розвитку нашого суспільства у найближчій та середньостроковій перспективі. Специфічною рисою такої моделі буде підвищена увага до соціально-спрямованої та військово-прикладної фізичної підготовки. Її застосування передбачатиме наповнення змісту занять фізичною культурою специфічними видами рухової діяльності, що мають військово-спрямованість, зокрема військово-спортивними іграми, елементами військово-патріотичного хортингу, військово-прикладного семиборства, військово-спортивного п'ятиборства. Водночас впровадження соціально-орієнто-

ваної моделі шкільного фізичного виховання доцільно здійснювати із застосуванням акмеологічного підходу та з використанням прогресивного досвіду країн ЄС, орієнтуючись на Європейські рамки якісного фізичного виховання і розглядаючи соціальний розвиток школяра в тісній єдності з його особистісним розвитком.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з дослідженням динаміки змін соціально-економічних умов суспільного життя в Україні та їх впливу на функціонування освітніх закладів, програмно-нормативного забезпечення української системи фізичного виховання, рівня професійної кваліфікації вчителів фізичної культури, фізичної підготовленості школярів та їх мотиваційних пріоритетів до рухової активності в контексті переходу на соціально-орієнтовану модель фізичного виховання в закладах середньої освіти.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність будь-якого конфлікту інтересів.

Література.

1. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України № 2232-ХІІ від 25 березня 1992 р., в редакції від 31 березня 2023 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.
2. Про реформування системи фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України: Наказ Міністерства України у справах сім'ї та молоді № 5087 від 30 грудня 2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5087288-08#Text>.
3. Бобровник С.І. Концепції сучасного фізичного виховання школярів. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Серія: Педагогічні та історичні науки. 2014. Вип. 117. С. 15-21.
4. Бондарчук Н.Я., Круцевич Т.Ю., Погасій Л.І. Використання європейського досвіду при розробці нових концептуальних підходів до фізичного виховання українських старшокласників. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2023. № 1 (52). С. 37-40.

References.

1. On military duty and military service: Zakon Ukrainy № 2232-KhII vid 25 bereznia 1992 r., v redaktsii vid 31 bereznia 2023 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1992. № 27. St. 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>. (in Ukrainian).
2. On reforming the system of physical education of pupils and students in educational institutions of Ukraine: Nakaz Ministerstva Ukrainy u spravakh simi ta molodi № 5087 vid 30 hrudnia 2008 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5087288-08#Text>. (in Ukrainian).
3. Bobrovnik S.I. Concepts of modern physical education of schoolchildren. *Naukovi zapysky Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Dragomanova*. Serii: Pedahohichni ta istorychni nauky. 2014. Vyp. 117. S. 15-21. (in Ukrainian).
4. Bondarchuk N.Ya., Krutsevich T.Yu., Pohasii L.I. Using European experience in the development of new conceptual approaches to physical education of Ukrainian high school students. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota. 2023. № 1 (52). S. 37-40. (in Ukrainian).

5. Босенко А.І., Судець С.В. Фізична підготовленість і система її оцінки у допризовної молоді України. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Серія 15: *Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2017. Вип. 3К (84). С. 87-91.
6. Діденко Л.В. Соціально-гігієнічні умови та спосіб життя як основні критерії придатності молоді до військової служби. *Проблеми військової охорони здоров'я*. 2011. Вип. 29. С. 400-405.
7. Ідрісова Н.О. Педагогічне моделювання як умова формування здорового способу життя школярів. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. 2013. Вип. 115. С. 47-55.
8. Ільницький І.М., Окопний А.М. Фізичне виховання учнів ліцеїв із посиленою військово-фізичною підготовкою. *Молода спортивна наука України: зб. наук. праць з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини*. Львів, 2015. Вип. 19. Т. 2. С. 101-104.
9. Круцевич Т.Ю., Пангелова Н.Є., Москаленко Н.В. Фізичне виховання в закладах освіти: сучасний стан і реалії сьогодення. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2023. № 1. С. 67-77.
10. Круцевич Т.Ю., Саїнчук М. М., Підлетейчук Р. В. Наслідки політики девальвації фізичної підготовки у фізичному вихованні освітніх закладів України для громадян і держави. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. 2018. Вип. 2 (96). С. 51-55.
11. Круцевич Т.Ю., Трачук С. В. Нормативні основи сучасної системи фізичного виховання різних груп населення України. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017. № 1. С. 184-188.
12. Лошицька Т.І. Модельно-цільові характеристики фізичної підготовленості юнаків призовного віку в системі фізичного виховання. Автореф. дис... канд. наук з фізичного виховання і спорту. Спец. 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2007. 22 с.
13. Москаленко Н.В., Яковенко А.В., Сидорчук Т.В. Фізичне виховання школярів у зарубіжних країнах (XX ст. – початок XXI ст.): монографія. Дніпро: Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, 2020. 259 с.
14. Москаленко Н.В., Яковенко А.В., Сидорчук Т.В., Марченко О. Ю. Європейські стандарти шкільного фізичного виховання. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2019. № 4 (48). С. 51-54.
15. Підлетейчук Р.В. Передумови формування системи фізичного виховання молоді як об'єктивний фактор вдосконалення фізичної підготовки
5. Bosenko A.I., Sudets S.V. Physical preparedness and the system of its assessment in pre-conscription youth of Ukraine. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova*. Serii 15: *Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*. 2017. Vyp. 3K (84). S. 87-91. (in Ukrainian).
6. Didenko L.V. Socio-hygienic conditions and lifestyle as the main criteria for young people's suitability for military service. *Problemy viiskovoi okhorony zdorovia*. 2011. Vyp. 29. S. 400-405. (in Ukrainian).
7. Idrisova N.O. Pedagogical modelling as a condition for the formation of a healthy lifestyle of schoolchildren. *Pedahohichni nauky: zb. nauk. prats*. 2013. Vyp. 115. S. 47-55. (in Ukrainian).
8. Ilnytskyi I.M., Okopnyi A.M. Physical education for students of lyceums with enhanced military and physical training. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy: zb. nauk. prats z haluzi fiz. vykhovannia, sportu i zdorovia liudyny*. Lviv, 2015. Vyp. 19. T. 2. S. 101-104. (in Ukrainian).
9. Krutsevich T.Yu., Panhelova N.Ye., Moskalenko N.V. Physical education in educational institutions: current state and realities. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia*. 2023. № 1. S. 67-77. (in Ukrainian).
10. Krutsevich T.Yu., Sainchuk M.M., Pidleteichuk, R.V. Consequences of the policy of devaluation of physical training in physical education of educational institutions of Ukraine for citizens and the state. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova*. 2018. Vyp. 2 (96). S. 51-55. (in Ukrainian).
11. Krutsevich T.Yu., Trachuk S.V. Normative foundations of the modern system of physical education for different population groups in Ukraine. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia*. 2017. № 1. S. 184-188. (in Ukrainian).
12. Loshytska T.I. Model-target characteristics of physical preparedness of young men of military age in the system of physical education. *Avtoref. dys... kand. nauk z fizychnoho vykhovannia i sportu*. Spets. 24.00.02 – fizychna kultura, fizychno vykhovannia riznykh hrup naseleennia. Kyiv: Natsionalnyi universytet fizychnoho vykhovannia i sportu Ukrainy, 2007. 22 s. (in Ukrainian).
13. Moskalenko N.V., Yakovenko A.V., Sydorshchuk T.V. Physical education of schoolchildren in foreign countries (XX century – early XXI century): monohrafiia. Dnipro: Prydniprovaska derzhavna akademiia fizychnoi kultury i sportu, 2020. 259 s. (in Ukrainian).
14. Moskalenko N.V., Yakovenko A.V., Sydorshchuk T.V., Marchenko O.Yu. European standards for school physical education. *Fizychno vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi*. 2019. № 4 (48). S. 51-54. (in Ukrainian).

- військовослужбовців. Дис... доктора філософії. Спец. 017 – фізична культура і спорт. Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2021. 291 с.
16. Полулященко Ю.М., Чехута О.В. Особливості військово-фізичної підготовки допризовної молоді в сучасних умовах. *Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2018. № 4 (318). С. 80-90.
17. Радиш Я.Ф. Теоретико-методологічні засади дослідження здоров'я громадян як важливого фактора національної безпеки. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2015. Вип. 1-2 (5-6). С. 27-37.
18. Трачук С.В., Долженко Л.П., Молодовський О.Л. Фізична підготовленість учнівської молоді: аналіз у вимірі сьогодення. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 2. С. 44-48.
19. Richter C. Concepts of Physical Education in Europe. *Movement, Sport and Health: International journal of Physical Education. A Review Publication*. 2007. No 3. P. 101-106.
20. Vass Z, Boronyai Z., Csanyi T. European Framework of Quality Physical Education. Frankfurt: European Physical Education Association, 2018. 24 p.
15. Pidleteichuk R.V. Prerequisites for the Formation of a Youth Physical Education System as an Objective Factor in Improving the Physical Preparedness of Military Personnel. Dys... doktora filosofii. Spets. 017 – fizychna kultura i sport. Kyiv: Natsionalnyi universytet fizychnoho vykhovannia i sportu Ukrainy, 2021. 291 s. (in Ukrainian).
16. Poluliashchenko Yu.M., Chekhuta O.V. Features of military and physical training of pre-conscription youth in modern conditions. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka*. 2018. № 4 (318). S. 80-90. (in Ukrainian).
17. Radysh Ya.F. Theoretical and Methodological Foundations of the Study of Citizens' Health as an Important Factor of National Security. *Naukovo-informatsiyni visnyk Akademii natsionalnoi bezpeky*. 2015. Vyp. 1-2 (5-6). S. 27-37. (in Ukrainian).
18. Trachuk S.V., Dolzhenko L.P., Molodovskyi O.L. Physical preparedness of schoolchildren: analysis in the context of the present. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*. 2022. № 2. S. 44-48. (in Ukrainian).
19. Richter C. Concepts of Physical Education in Europe. *Movement, Sport and Health: International journal of Physical Education. A Review Publication*. 2007. No 3. P. 101-106.
20. Vass Z, Boronyai Z., Csanyi T. European Framework of Quality Physical Education. Frankfurt: European Physical Education Association, 2018. 24 p.

Круцевич Тетяна

Національний університет фізичного виховання і спорту України,
м. Київ, вул. Фізкультури, 1, 02000, Україна
e-mail: tmfv@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-4901-6148>

Пангелова Наталія

Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, вул. Сухомлинського 30, 08400, Україна
e-mail: kafedra.tmfvis@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-4846-3907>

Бондарчук Наталія

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, вул. Університетська, 14, 88000, Україна
e-mail: nataliia.bondarchuk@uzhnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0933-9356>

Підлестейчук Роман

Національний університет фізичного виховання і спорту України
м. Київ, вул. Фізкультури, 1, 02000, Україна
e-mail: mayor25081978@gmail.com, тел. +38068 8957001
<https://orcid.org/0000-0002-9176-8570>